

SENIEJI RANKRAŠTINIAI BIBLIOTEKŲ KATALOGAI LIETUVOS NACIONALINĖJE M. MAŽVYDO BIBLIOTEKOJE

JOLITA STEPONAITIENĖ

Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka

Bibliotekos katalogas ar inventorinė knyga – vienas svarbiausių šaltinių tiriant jos fondų raidą, kūrimo strategiją, dokumentų turinį. Katalogo duomenys teikia daug žinių apie rinkinių turinį, kokybinius ir kiekybinius aspektus, padeda rekonstruoti jau uždarytas, išsklaidytas ar įvairių nelaimių suniokotas bibliotekas. Senųjų, ypač jau neveikiančių, bibliotekų katalogai – tai ir vieno ar kito istorinio laikotarpio mokslinio, kultūrinio, socialinio gyvenimo atspindžiai, kartais net visų epochų liudininkai. Šis istorijos šaltinis yra labai svarbus knygos, bibliotekų istorijai, jo analizė gali padėti užpildyti spragas kai kurių laikotarpių kultūrinės komunikacijos tyrinėjimuose.

Reikšminiai žodžiai: knyga, biblioteka, katalogas, senoji knyga, kolekcija.

Bibliotekos katalogas – jos informacinė paieškos sistema, leidžianti skaitytojui lengviau orientuotis pačioje bibliotekoje, patenkinti savo informacinius poreikius ir lūkesčius. Bibliotekos katalogo tyrimas gali būti daugiasluoksnius, priklausomai nuo tyrimo objekto ir tikslo. Bibliotekų katalogų moksliniai tyrimai nėra populiarūs – tai daugiau papildomas knygos istorijos šaltinis. Pagal senuosius katalogus galima atkurti ir to meto katalogų sudarymo tradicijas ir kultūrą, galiojusią tvarką ir specifiką. Šio straipsnio tikslas – atskleisti Lietuvos nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos (toliau – Nacionalinė biblioteka) Retų knygų ir rankraščių skyriuje saugomų XIX a.–XX a. pradžios institucinių, asmeninių bibliotekų katalogų turinį, jų proveniencines ir fizines savybes, daugiausia dėmesio skiriama juose aptinkamoms lietuviškoms knygoms.

Nacionalinės bibliotekos rankraščių dokumentų fondą gausiai formuoti pradėta XX a. viduryje, kai prasidėjus sovietinei okupacijai buvo uždarnos bažnyčių ir vienuolynų, dvarų, „ideologiškai neteisingų ir kenksmingų“ organizacijų bibliotekos. Su knygomis į tuo metu svarbią valstybinę biblioteką pateko ir jų katalogai, jeigu tokių buvo, arba jų fragmentai, atskiros dalys. Šiuo metu Nacionalinės bibliotekos rankraščių dokumentų rinkiniuose saugoma 72 įvairaus laikotarpio ir apimtys bibliotekų katalogai arba knygų sąrašai. Didžiausią jų dalį sudaro iki Antrojo pasaulinio karo Kaune veikusios Balošerio bibliotekos¹

.....
¹ Balošerio biblioteką 1899 m. (kt. žiniomis, 1901) Kaune įkūrė Abelis Balošeris. Atkurta 1920 m. pab. ir veikė iki 1941 liepos. Biblioteka buvo komercinė, turėjo abonementą.

katalogai: sisteminiai, abėcėliniai, pagal kalbas (iš viso 35 vienetai). Po viena kitą katalogą yra iš Lenkų švietimo ir kultūros draugijos „Pochodnia“, muzikos ir teatro draugijos „Daina“, jaunimo ratelių, asmenų bibliotekų. Šiam straipsniui pasirinkti organizacijų, institucijų, asmenų, kurie paliko ryškius pėdsakus Lietuvos kultūroje, istorijoje, turėjo įtakos formuojant pačios Nacionalinės bibliotekos rinkinius, bibliotekų ar bibliotekėlių katalogai.

Vienas ryškiausių ir gausiausių rinkinių, papildžiusių tuometinės bibliotekos rinkinius – Žemaičių kunigų seminarijos fondas², kuris į biblioteką pateko 1941 m. iš Kauno metropolijos kunigų seminarijos. Būtent šios bibliotekos rinkiniai praturtino bibliotekos fondus senomis ir ypač vertingomis knygomis.

Šiame fonde iki šių dienų išlikę 8 bibliotekos katalogai ar knygų sąrašai: bibliotekos teminis (sisteminis) katalogas, sudarytas 1812 m. [9], toks pats 1831–1832 m. katalogas [6], seminarijos bibliotekos knygų abėcėlinis katalogas, sudarytas 1885 m. [11], seminarijos bibliotekos knygų generalinis abėcėlinis katalogas, sudarytas 1886 m. [1], du beveik analogiški Seminarijos bibliotekos 1887–1895 m. [4] ir 1887–1898 m. papildymai [5], papildymų abėcėlinis katalogas, sudarytas 1906 m. [3], ir dvi Kauno metropolijos kunigų seminarijos bibliotekos Inventoriaus knygos [7].

Ankstviausias bibliotekos informacinis dokumentas – 1812 m. sudarytas bibliotekos teminis (sisteminis) katalogas, nors, kaip teigia informaciniai šaltiniai, biblioteką Varniuose 1576 m. įkūrė vyskupas Merkelis Giedraitis [13, 406]. Į minimą katalogą įtraukta 701 knyga, jos suskirstytos teminiais skyriais, kurie sužymėti raidėmis (raidė „A“ – Šventasis Raštas, „B“ – kanonų teisė, „C“ – teologija ir t.t.). Į atskiras grupes išskirta filosofija, literatūra, istorija, dvasinė ir ritualinė teisė. Katalogo sudarytojai³, matyt, knygas surašinėjo pagal lentynas, nes numeracija ištisinė tik pagal skyrius, be to, knygos surašytos iš eilės pagal formatą, nepalikta vietos vienam ar kitam skyriui papildyti. Katalogas turi 6 grafas (eilės numeris, knygos pavadinimas, formatas, knygų, tomų, egzempliorių skaičius), informacija jose labai neišsami, įrašoma tik knygos pavadinimo pradžia – tai labai apsunkina knygos identifikavimą, nes nenurodyta nei leidimo vieta, nei metai, nei lapų ar puslapių skaičius. Prie 7 knygų yra prieraišas *Liber prohibitus*, dar yra po vieną prieraišą *Liber Hareticus* ir *Zakazana*. Bendras bibliotekos knygų skaičius – 704 (3 knygos turi nulinį eilės numerį),

² Nacionalinėje bibliotekoje jis užregistruotas kaip Žemaičių (Telšių) vyskupystės seminarijos fondas (LNB RKRS, F90).

³ Katalogo 20 p. yra katalogą sudariusių dviejų kunigų pavardės (Emeryk de Fedók ir Ignacy Waszkiewicz), tačiau katalogas buvo ir toliau tęsiamas kitų asmenų, kurių nustatyti nepavyko.

taip pat yra įrašas, kad bibliotekoje buvo rankraščių ir meno kūrinių (30), atlasų (2) [9, 19]. Šią biblioteką tyrinėjusios Zitos Genienės teigimu, „didžiausią Varnių kunigų seminarijos bibliotekos dalį tuo metu sudarė jėzuitų leista teologinė literatūra. Istorijos, filosofijos, kitos literatūros dalį sudarė 220 egzempliorių. Istorinės literatūros skyriuje (88 pozicijos) buvo P. Skargos, A. Kojelavičiaus, Ch. Hartknocho, F. Jaroševičiaus, J. Pošakovskio, B. Herbesto, Hilzeno, J. Drevso, M. Čechovičiaus, A. Sandinio XVII–XVIII a. leistų istorinių veikalų. Taip pat joje buvo gausu leidinių apie Bažnyčios istoriją.“ [12, 133]

Studijuojant katalogo įrašus kyla minčių, kad jo sudarytojai nebuvo labai uolūs įvardydami knygas, pavadinimus sutrumpindavo arba prirašydavo paaiškinimus – tokiais kaip *Luterska* arba *Luterska Księga*. Tai paliudija ir vėlesnių katalogų įrašų, kur knygų pavadinimai dažnai parašyti jau net originalo kalba, tyrimai. Dėl šios priežasties sunku atsekti ir lietuviškus bibliotekos leidinius tuometinėje bibliotekoje, Z. Genienei pavyko nustatyti bibliotekoje buvusio Jono Jaknavičiaus 1637 m. išleistą Evangeliją (Kataloge yra tik trumpas įrašas *Evangelie Polskie y Litewskie*) [9, 2], liuteronų spaudai parengtą Bibliją bei Naująjį Testamentą ir dar du leidinius [12, 133]. Knygos užrašymas *Biblia Luterska w Jezyku Zmudzkim. Zakazana* [9, 22] leidžia spėti, kad lietuviškų knygų bibliotekoje galėjo būti ir daugiau. Šios bibliotekos tyrinėtojų nuomone, į bibliotekos katalogą nebuvo įtraukti mišiolai, brevijoriai, giesmynai [12, 134].

Kitas Žemaičių kunigų seminarijos bibliotekos katalogas buvo sudaromas jau 1831–1832 m., jo sudarytojų pavardžių kataloge rasti nepavyko. Išstudijavus patį pirmąjį skyrių (Šventasis Raštas), matyti, kad jis jau ilgesnis – 41 pozicija [6, 2v], kai tuo tarpu sudarytame 1812 m. buvo 35 pozicijos [9, 2]. Vėlesniame kataloge nėra 8 knygų, kurios buvo įrašytos 1812 m., tačiau jų vietoje yra nauji pavadinimai. 1831–1832 m. kataloge iš viso įrašyta 708 vienetų, tačiau sugretinus abu katalogus matyti, kad 1831–1832 m. dokumente trūksta viso skyriaus, pažymėto raide „R“, kuriame 1812 m. buvo 107 knygos, taip pat nėra įrašo apie rankraščius. 1831–1832 m. katalogo sudarytojų pavardžių nėra, tačiau pagal rašymo manierą matyti, kad jie su knygų sąrašu elgėsi laisviau, katalogo skyriams davė lenkiškus pavadinimus, paliko vietas skyriams pildyti. Šiame kataloge atsiranda ir lietuviški knygų pavadinimai: *Naujas Testamentas Wieszpacies musus Jėzaus*⁴ ir *Biblia seno ir naujo Testamento pagal wokiszka perstatimą D. Martino Luteraus*⁵.

⁴ Tai galėjo būti vienas iš knygos *Naujas Testamentas Wieszpacies musus Jėzaus Kristau. Pirmą kartą ant Swieto Lietuwiszkoj kalboj...*, išleistos 1701 m. Karaliaučiuje, leidimų.

⁵ Iki 1832 m. lietuvių kalba buvo išleistos dvi Biblijos panašiu pavadinimu: 1735 m. išleista J. Berento parengta *Biblia tai esti: Vissas Šventas Raštas Seno ir naujo testamento, pagal*

Paskutiniame užpildytame katalogo lape rusų kalba įrašyta, kad visos šiam kataloge esančios knygos 1845 m. spalio 21 d. perduotos tuometinės Varnių kunigų seminarijos rektoriui Aleksandrui Beresnevičiui [6, 34].

Iš Nacionalinėje bibliotekoje saugomų Varnių kunigų seminarijos bibliotekos katalogų chronologiškai sekantis yra katalogas, sudarytas 1885 m., seminariją jau perkėlus į Kauną [5]. Kokia buvo šio katalogo paskirtis, neaišku, nes jau 1886 m. pradėtas sudarinėti generalinis bibliotekos katalogas *Catalogus Generalis Librorum Seminarii Samogitiensis. 1886* [1]. 1885 m. katalogas sudarytas abėcėliniu principu (kiekvienos raidės skyrius pradedamas numeruoti iš naujo), laikantis logiškų bibliotekų aprašymo taisyklių: tiksliai įvardyta autorius, knygos pavadinimas, išleidimo vieta, metai, knygos formatas, tomo numeris. Šiame kataloge įrašyta 744 knygos, tarp jų ir kunigo Aleksandro Kieršanskio (Kierszański) iš Nemakščių dovanotos 94 knygos [1, 29]. Įrašai liudija, kad visos šios knygos buvo įrašytos į 1886 m. sudarytą generalinį bibliotekos katalogą [11, 28v], todėl plačiau apsisitoti prie šio katalogo analizės neverta.

Įrašas Žemaičių seminarijos bibliotekos generalinio katalogo *Catalogus Generalis Librorum Seminarii Samogitiensis* paskutiniajame puslapyje žymi, kad jame užregistruota 5630 pavadinimų leidiniai ir 9983 egzemplioriai, tačiau susumavę skyrių (abėcėlinių) knygas ir atmetę praleistus numerius (numeracijos klaidas), gauname šiek tiek didesnę skaičių – 5716 pavadinimų. Generalinis bibliotekos katalogas sudarytas abėcėliniu principu.

Iš katalogo įrašų matyti, kad biblioteka pasipildė ir lietuviškomis religinės ir pasaulietinės tematikos knygomis, tokiomis kaip Liudviko Rėzos parengta *Bybelės, tai esti: Wissas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo Testamento*, kuri bažnytinės cenzūros buvo uždrausta [1, 63], XVIII a. Karaliaučiuje leistas Naujaisiais testamentais⁶ [1, 292], Jono Jaskaudo *Prastu pamokslu per klausimus, ir per atsakimus einas, wissiems, o labiausey jauniems reikalingas: priegtam namū, ir bažnyczôs maldeles, bey giesmeles* [1, 335], Jeronimo Kiprijono Račkausko *Wadowas i dangu ir Meditacijos diel penkiu dienu rekolekcijų* [1, 343], *Iszguldimais Ewangeliju* [1, 205], Kazimiero Klimavičiaus *Pawinastes krikcionizskas, arba Katechizmas...* [1, 214], Mikalojaus Akelaičio *Tewe musu:*

vokišką perguldimą D. Mertino Lutenaus... ir 1755 m. išleista A. F. Šimelpenigio parengta *Biblia, tai esti Vissas Šventas Raštas, Seno ir Naujo Testamento, pagal vokišką perstatimą D. Mertino Lutenaus...*

⁶ *Naujas Testamentas Wieszpatis musu Jezaus Kristaus.* [Karaliaučij⁶], 1701. [12], 445, [3] p. Iš vok. k. vertė: Samuelis Bitneris, Bernardas Zandenas, Frydrichas Zigmantas Šusteris ir kt.; *Naujas Testamentas mūsų Pono bey Iszgannytojo Jezaus Kristaus ...*– [Karaliaučius, 1755]. 372 p.

malda Wieszpacies Iszganytojaus [1, 402v], kirilica 1865 m. atspausdintas *Trumpas Katekizmas*⁷, vysk. Motiejaus Valančiaus *Žiwatas Jezaus Kristaus Wieszpacies musu, arba Istorije Naujoje Istatima, iszspausta* [1, 439], *Žine kajp rejik atlikti spawiednę isz wisa amžiaus. – Wilniuj: spawustuwieje Jozapa Zawadzka* [1, 439], Karolio Antonevičiaus *Szwentdienis darbas, arba Skajti-maj szwentosi dienosi del brolu letuwii* [1, 388v].

Iš aprašo matyti, kad bibliotekoje buvo sudarytas rinkinėlis į kurį įėjo kunigo Kaliksto Kasakauskio *Iszguldims apej sakramenta pakutos, arba spawiednes szwentos* ir *Pasaka apej paszniekiesni tarp welnia yr szimkorju po atsyžadieima kataliku nu gieryma arielkas*, Karolio Antonevičiaus *Szwentas Izidorius Artojas: kningele diel žinios ir naudos*, Jeronimo Kazimiero Račkauskio parengti *Aktas ir poterej, kurius kas diena turime kalbieti, o labiausej atejnant i prota, kiekwiename smerczio priepuole, prijemant szwetus sakramentus ir dienomis szwętomis* [1, 441], *Munką Wieszpacies Jezaus, arba Diewabajmingus dumojimus apej munką Jezaus Kristaus diel kiekwienos dienos par isztisą gawienę*, vienas iš 1855 m. pasirodžiusių *Katwaria, arba Kialas križiaus sopulun Jezusa Kristusa...* leidimų [1, 207]. Bibliotekoje buvo kaupiama ne tik religinės knygos, joje buvo gausu ir pasaulietinės literatūros, svarbių to meto lietuviškos knygos paminklų, tokių kaip Simono Daukanto *Budu Senovės Lietuviu...*⁸, Juozapo Silvestro Dovydaičio *Sziauleniszkie senelio trečioji dalis* [1, 398v], M. Valančiaus parengta Lietuvos istorija *Žemajtiu wiskupistę*, Lauryno Ivinskio parengti kalendoriai (1857, 1859, 1864, 1870 metams) [1, 207].

Lieka tik spėlioti, ar kataloge esantis įrašas *Juszkiewiczzos Jurgio – Kalbos lituwiszko ležuwio. Peterburge 1861 in 12°/“ T. 1* [1, 205] reiškia nacionalinėje bibliografijoje užfiksuotą Jono Juškos 1861 m. Sankt Peterburge išleistą *Kalbos lėtuwiszko ležuwo ir lėtuwiszkas statraszimas arba ortograpija. – Peterburge: spawustuwėje Mokslu akademijos, 1861* [14, 158], vieną iš vokiečių pedagogo Johanno Gotliebo Weisso verstų elementorių [1, 292] (kataloge knygelės leidimo metai nenurodyti). Knyga, pavadinta *Szwentas Rasztas Senojo ir Naujojo Istatymo. Berline. 1865 in 4° T.1* [1, 398v], su priedu *liber prohibitus* veikiausiai yra *Bybelės, tai esti: Wisas Szwentas Rasztas Seno ir Naujo*. Knygelė, pavadinta *Biczu kningele naudinga, tai yra aizki pamokimai biczu*

⁷ *Трумпаць катехизмаць : ауқицрусей крашта вуреснибей лііпанть параишмаць дель каталіку яунуменесь и моклусь лейдамось ишспаустваць*. [Vilnius], 1865. 118, [1] p.; prie knygos pavadinimo lotyniškėmis raidėmis yra pastaba „(charac russice)“.

⁸ DAUKANTAS, Simonas. *Budą senovės-lėtuwiū kalnienu ir žamajtiu iszraszję pagal senovės rasztū Jokyb's Laukys*. Petropilie, 1845. [2], 9, [2], 252 [i.e. 253], [5] p.

kawoima. Petropolije 1848 in 16° T. I [1, 43], – tai S. Daukanto *Naudinga bittiu knygele, tai yra Ajszkós pamokimas kajp par iszmintngą bittiu kawojimą gal daug naudos nusipelnyti*, parašyta (sužemaitinta) pagal Mažosios Lietuvos autorių Danielių Gotliebą Settegastą [17, 144].

Reikėtų gilesnių studijų išsiaiškinti, kas galėjo būti *Iszguldimas Szw. Ewangeliu ant wisu niadelu in szwincziu isztisu miatu Vilniuje. 1870 m in 8° I ex T4 wks 2^{di} ex F III et IV ... ir Iszguldymas Ewangeliju Szwenta ant wisu Nedelų. Vilniuje. 1855 in 12° T. I.* [1, 202v], *Naujas Istatymas JĖZAUS KRISTAUS W. M. Vilniuje 1816 in 4°ex. T. I* [1, 292], *Parspieimas apie wiera szwenta in 24°, Psalmes S. Dowido Karalaus. Vilniuje 1864 in 12° Ex2.* [1, 316v], mat tokių knygų Lietuvos nacionalinėje bibliografijoje nėra užfiksuota, o katalogo sudarytojų pateikta informacija leidžia interpretuoti įvairiai.

Įrašai 1886 m. generaliniame kataloge rodo, kad bibliotekoje buvo ne tik Mikalojaus Daukšos versta Jakubo Wujeko *Postilla catholicica, tai est Išguldimas ewangeliu kiekwienos nedelos ir szwėtes per wissús metų*⁹, bet ir kiti J. Wujeko darbai (5), Jono Jaknavičiaus *Evangelija* (įrašyta 2 kartus) [1, 126v], Juozapo Jundzilo augalų aprašymų ir zoologijos knygos [1, 203v], Alberto Kojelavičiaus-Vijūko Lietuvos istorijos (2 pavadinimai) [1, 216], Kazimiero Kojelavičiaus-Vijūko (2) [1, 216], Petro Skargos (13 įvairiais amžiais leistų knygų) [1, 384v–385], Alberto Stanislovo Radvilos [1, 342v], Teodoro Narbuto veikalai [1, 291v], Konstantino Sirvydo žodynai (2 knygos) [1, 399]. Paminėtinas Augusto Schleicherio parengtas Kristijono Donelaičio poezijos rinkinys su žodynu¹⁰ [1, 110v]. Katalogo sudarytojas aiškiai suklydo Adomo Ignaco Naramovskio istorijos veikalą *Sarmatų istorijos waizdas Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės akivaizdoje* datuodamas 1424 metais [1, 290]. XIX a. pabaigoje seminarijos biblioteką sudarė knygos, leistos Vilniuje, Lenkijoje ir visoje Vakarų Europoje.

Įrašai kataloge rodo, kad bibliotekoje buvo ir rankraščių. Tai kun. Jono Krizostomo Gintilos hebrajų–lenkų kalbų žodynas, datuotas 1856 metais [1, 151], Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos *Parkratimas saužines*, datuotas 1849 metais [1, 314v]. Rankraščiams priskirti ir bibliotekos katalogai [1, 72v, 88v].

Generalinis bibliotekos katalogas buvo ne kartą pildomas, tačiau sunku pasakyti, kiek tų papildymų buvo, nes Nacionalinėje bibliotekoje yra tik 1887–

⁹ Kataloge įrašytas sutrumpintas knygos pavadinimas. *Wujeko Kun. Jakubo isz Draugyst. Jezuitu. Postylla Mažesne. Iszgulde Kunigas Dauszas Kanauninkas Žemajeciu. Iszpausta metųse 1599 fol. Min. T. I.*

¹⁰ DONELAITIS, Kristijonas. *Litauische Dichtungen: erste volständige Ausgabe mit Glossar.* St. Petersburg, 1865. [2], 336 p.

1898 m. ir 1906–(?) m. papildymai [5; 3]. Taigi 1887–1898 m. biblioteka pasipildė 1315 knygų, daugiausia lenkiškų ir lotyniškų. Ilgainiui katalogo sudarytojai buvo ne tokie atidūs, knygų aprašai trumpėjo arba pavadinimas buvo „sukuriamas“, tai trukdo identifikuoti kai kurias knygas, ypač kontrafakcijas. Tiriant katalogų įrašus galima pastebėti dar viena tendenciją – biblioteka buvo pildoma ne tik naujausiomis knygomis, bet ir senaisiais XVI¹¹–XVIII¹² amžiaus leidiniais. Per pirmąjį katalogo pildymo laikotarpį biblioteka įsigijo 43 lietuviškas knygas, ne tik religinio turinio, bet ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Statutą (leidimo datos nėra) [1, 48v], Silvestro Baltramaičio *Сборникъ библиографическихъ матеріаловъ для географіи, исторіи, исторіи права, статистики и этнографіи Лутвы* 1891 m. laidą [7, 8], Petro Vileišio knygėlę apie lietuviškas mokyklas¹³ [5, 12v], kažkurį iš Prano Milašausko *Dainų knygėlės pavestos Lietuvos jaunumėnei ir ypatingai mergaitėms* leidimą [5, 14], S. Daukanto¹⁴ parengtas arba išverstas *Ugnės-kningėlę* [5, 14], *Pasakas Phedro iszgulđę isz lotiniszkos kalbos i žamajtiszką Motiejus Szauklys* [5, 51v], *Pamokslą ape sodnus arba dajginus wajsingū mediū / išzraszytą nu Joan. Herm. Zigras* [5, 59], Antano Juškos lietuviškų dainų rinkinius [5, 24–24v], M. Valančiaus parašytą *Wajku kningiele su abrozdelejs* [5, 54], lietuvių kalbos gramatiką *Universitas linguarum Litvaniae* [5, 57]. Ir toliau biblioteka komplektavo P. Skargos [5, 48; 49–49v; 51v] ir J. Wujeko [5, 55v] veikalus. Šiuo laikotarpiu biblioteka pasipildė ir pora rankraščių – tai nežinomo autoriaus *Balsas Chrystusa arba nabažnas pabarims* ir garsusis J. A. Pabrėžos *Tayslos augumynis...* [5, 43v]. Biblioteka pildėsi ne tik Vakarų Europoje išleistomis knygomis, bet ir rusiškomis, ypač filosofijos tematikos, knygomis. Vien šiame bibliotekos papildyme jų buvo 70 pavadinimų.

Kito papildymo *Elenchus librorum Bibliothecae alumnorum Seminarii Samogitiensis annis 1906–...adnumeratum* [3] žinoma tik sudarymo pradžia – 1906 metai. Papildymo sudarytojai (pagal rašyseną – tai darė keli asmenys) į šį darbą žiūrėjo ne kaip bibliotekininkai, todėl rašė tik knygos pavadinimą, kartais ir autorių. Vėliausiame katalogo papildyme aiškiai įvardytas leidinys – žurnalo *Vadovas, mėnesinis laikraštis, skiriamas dvasiškiems lietuvių reikalams*, 1908–1914 m. leisto Seinuose ir skirto katalikų kunigams, 1908–1909 m.

¹¹ Pvz., *Catechismus ex decreto Concilii tridentini ad parochos Pii V. Venetiis* 1579. in 24°. T.1.

¹² Pvz., *Biblia Sacra Latino-Polonica*. Vratislaviae 1771. T: 2 ex. 2 uno loco T: 1 tt primi exempl.

¹³ VILEIŠIS, Petras. *Dvi labaj naudyngos sznekos, ir Trumpas pasakoimas apėj iszkalas*. Peterburgas, 1876. 40 p.

¹⁴ Bibliotekos kataloge visos S. Daukanto buvo įrašytos pagal jo pasirašytus slapyvardžius.

komplektai. Įsigilinę į nors ir skurdžius knygų aprašus galime teigti, kad tuo laikotarpiu seminarijos biblioteka pasipildė 169 lietuviškomis knygomis. Pagal tematiką didžiausią dalį sudarė religinė literatūra, tačiau daugėjo kalbos mokslo darbų: gramatikų [3, 54], žodynų, elementorių [3, 38]. Biblioteka buvo pildoma to meto naujosios autorių kartos originalia kūryba, o ne tik tradiciškai pagal užsienio autorius sudaromomis religinėmis knygomis. Tarp naujų autorių galima paminėti Juozą Ambraziejų [3, 2], Adomą Jakštą (Aleksandrą Dambrauską) [3, 68v], Maironį [3, 98v], Juozą Tumą-Vaižgantą [3, 207v], Antaną Miluką [3, 99], Juozą Naujalį [3, 100v], Juozą Šerną [3, 164], Vincą Kudirką [3, 77v], Joną Šliūpą [3, 77v], Lazdynų Pelėdą [3, 86], Šatrijos Raganą [3, 86], Žemaitę [3, 222]. Bibliotekoje daugėjo įvairių kalendorių [3, 164], periodinės spaudos [3, 164].

Nors lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimas jau buvo atšauktas, į biblioteką buvo priimta lietuviškų knygų, atspausdintų kirilica [3, 68]. Trumpą įrašą *Daukša. Postilla Catholica* [3, 29v] tikriausiai reiktų vertinti kaip Eduardo Volterio parengtą „*Postilla catholica*“ Якуба Вуйка вь литовскомь переводе Николая Даукиши перепечатанномь подь наблюдениемъ Ф. Ф. Фортунатова Э. А. Вольтеромъ [16, 349] leidimą. Kad bibliotekos tvarkytojai knygų vertę suprato, liudija tas faktas, kad prie senų leidinių vis dėlto buvo nurodoma jų data, pvz., prie vienos knygos, katalogo sudarytojų įvardytos *Raštas šv.*, skliaustuose yra priedas „Karaliaučiuje 1755 m. got.“ [3, 151]. Galime spėti, kad tai Adomo Fridriko Šimelpenigio parengta ir Jono Berento išversta *Biblja: tai esa wissas Szwentas Rasztas, Seno ir Naujo Testamento, pagal Wokiszka Perstattimą D. Martino Luteraus, su kiekwienu Perskyrimo trumpu Praneszimmu...* [14, 389]. Prie Konstantino Sirvydo *Punktų kazań* skliaustuose nurodyti 1629 m. [3, 164].

Dar viena svarbi detalė. Viename iš katalogų, priešlapyje, yra įrašas *In bibliotheca* [8]. Galime kelti klausimą: keliais egzemplioriais katalogai buvo rašomi? Greičiausiai dviem, vienas bibliotekai (skaitytojui), kitas – bibliotekos apskaitai.

1864 m., Rusijos valdžiai privertus, seminarija iš Varnių buvo perkelta į Kauną, kartu perkelta ir biblioteka.

Nacionalinėje bibliotekoje saugoma ir Kauno Metropolijos kunigų seminarijos bibliotekos inventoriaus knyga (2 d.) [7], paskutinis bibliotekos dokumentas iki jos perdavimo naujiesiems šeimininkams. Paskutinis šioje knygoje yra generalvikaro ir notaro patvirtintas įrašas, kad jo abiejų dalių lapai sušniūruoti ir sunumeruoti 1939 m. rugsėjo 12 dieną. Lapai atspausdinti mašinėle. Taigi jie buvo surišti ir patvirtinti minėtą dieną, o visas knygų in-

ventorinimo darbas vyko iki tol. Knygoje buvo siekiama, kad būtų nurodyta ne tik autorius, knygos antraštė, tomų skaičius, leidimo data, vieta, bet ir įsigijimo metai, kaina; palikta vieta pastaboms. Tačiau trys pastarosios grafos neužpildytos. Iš įrašų žinome, kad 1939 m. šioje bibliotekoje buvo 20 099 knygos. Kadangi knyga inventorinė, ją sudarant nebuvo laikomasi nei abėcėlinio, nei sisteminio principo.

Iki biblioteką perkeliant į Kauną seminarijos knygos buvo žymimos keturkampe lipde su įrašu *Ex Bibliotheca / Seminarii Samogitiensis. / Scr. ... / No ...*. Daugelis to laikotarpio knygų pažymėtos ir ovaliniu antspaudu su įrašu *Bibliotheca Alumnum Seminarium Samogitiensis*. Bibliotekai įsikūrus Kaune, knygos buvo žymimos antspaudu *Kat. Nr.* ir lipde ant nugarėlės su pakartotu šifru, kuris yra ir minėtame antspaude. Šie Žemaičių kunigų seminarijos bibliotekos dokumentai – tai šaltinis, kuris dar suteiks daug informacijos apie XIX–XX a. bibliotekų rinkinius, jų tematiką, rašto paminklų buvimo vietą.

Gausi lietuvių bendruomenė Voroneže susidarė Pirmojo pasaulinio karo metais (1914–1918). Čia jie būrėsi į draugijas, organizacijas, turėjo savo mokyklas, leidyklas ir, kaip matyti, bibliotekas. Viena tokių bibliotekų priklausė Ateitininkų organizacijai. Nors ant storo, specialiai sugrafuoto sąsiuvinio esantis užrašas teigia, kad tai *Voronežo at[eitinin]kų kuopos Inventoriaus knyga*, jau iš pirmųjų įrašų matyti, kad tai inventorinė bibliotekos knyga ir katalogas. Iš įrašų matyti, kad Voronežo ateitininkų bibliotekėlė turėjo virš 400 leidinių (423 pavadinimus, kai kurių pavadinimų būta po kelis egzempliorius) [10]. Ar tai buvo vienintelė inventorinė bibliotekos knyga, pasakyti sunku, nes nėra jokio įrašo, užsimenančio apie prieš tai buvusią knygą arba jos tęsinį. Knygos į šią inventorinę knygą pradėtos registruoti 1916 m. spalio 13 d., o paskutinė įrašytą 1917 m. lapkričio 2 dieną.

Bibliotekos inventorinė knyga sudaryta pagal visus tokių dokumentų sudarymo reikalavimus: nurodoma gavimo data, knygos autorius ir pavadinimas (originale – *Autorius vardas ir knygos užvardijimas*), egzempliorių skaičius, vieno egzemplioriaus kaina, visų to paties pavadinimo egzempliorių kaina, tačiau knygų leidimo metai, vieta ir puslapių skaičius nenurodomi. Skirtingos pildžiusių bibliotekos inventorinę knygą ir bibliotekos katalogą rašysenos rodo, kad už biblioteką buvo atsakingi keli asmenys. Išstudijavus bibliotekos inventorinės knygos įrašus matyti, kad daugiausia knygų buvo po vieną egzempliorių, tačiau būta knygų ir po du–tris egzempliorius – tai rusų ornitologo, keliautojo, rašytojo Modesto Bogdanovo knygelė vaikams *Мурские захребетники* (2 egz.), Nikolajaus Gogolio *Тарас Бульба* (3 egz.) ir

Страшная месть (2 egz.)¹⁵, rusų psichologo Georgijaus Čelpanovo *Мозг и душа* (2 egz.), rusų filosofo, poeto Vladimiro Solovjovo *Россия и вселенская церковь* (2 egz.), nenurodytų autorių *Социальное значение религии* (2), *Политические права женщин* (2 egz.).

Biblioteka buvo komplektuojama kryptingai. Ją sudarė žymių Rusijos literatūros meistrų, be jau minėto N. Gogolio, Aleksandro Puškino (10 pavadinimų knygos), Levo Tolstojaus (3 pavadinimų knygos) kūriniai, filosofijos, pedagogikos, psichologijos, valstybės valdymo, teisės, agrarinių klausimų, religijos studijos, tuometinės Rusijos politines ir visuomenines nuotaikas atspindinti socialistinė literatūra, knygelės apie darbininkų teises. Biblioteką sudarė beveik vien rusiškos ir lietuviškos knygos. Pavyko aptikti vienintelę knygelę vokiečių kalba – vokiečių gamtininko Eberhardo Dennerto *Es werde! En Bild der Schöpfung*. Tikslesnės informacijos apie išvardytas knygas nėra.

Lietuviškąją katalogo dalį sudaro 38 pavadinimų lietuvių autorių¹⁶ 44 vienetai (egzemplioriai). Tarp lietuvių autorių buvo pasauliečiai Pranas Mašiotas, Vidūnas, Žemaitė, Juozas Didinskas, Adolfas Sabaliauskas (Žalia Rūta), Juozas Tallat-Kelpša, Pranas Dovydaitis, dvasiškiei Povilas Januševičius (slapyv. Petras Gražbylys), Mykolas Vaitkus, Julijonas Lindė-Dobilas, Jonas Galvočius, Vincentas Kulikauskas, J. Tumas-Vaižgantas, Vincas Mykolaitis-Putinas, Justinas Staugaitis, Motiejus Gustaitis. Šios katalikiškos pakraipos jaunimo organizacijos bibliotekoje buvo Evangelijų vertimas¹⁷, kelių autorių rinkinėlis¹⁸, L. Tolstojaus, Grigorijaus Petrovo, Pauliaus Heizės (Paul von Heyse) kūrybos vertimų, Nukentėjusiems dėl karo šelpti draugijos leidinių. Kataloge nėra periodinės spaudos, išskyrus kelis kartus paminėtą Čikagoje ėjusį laikraštį *Tikyba ir Dora* su priedais prie pavadinimo *Misijų atminimas*, *Šventasis Rožančius* ir *Varpeliai*¹⁹. Atskirai verta paminėti E. Volterio parengtą *Lietuvišką chrestomatiją*, vienintelį tokio pobūdžio leidinį. Tačiau neaišku, ar bibliotekoje buvo du ar vienas šios chrestomatijos tomas. Kaip rodo įrašai, biblioteką sudarė XX a. pradžios knygos, parinktos pagal ateitininkijos principus. Kaip šis dokumentas pateko į Nacionalinę biblioteką, pasakyti sunku, veikiausiai kartu su kitais 1941, 1944–1946 m. į biblioteką patekusiais uždarytų katalikiškų organizacijų dokumentais.

Asmenų bibliotekų katalogų analizei pasirinkti Lietuvos istorijai, kalbos studijoms svarbių asmenų bibliotekų katalogai. Tarp tokių asmenų yra Januš-

¹⁵ Iš viso bibliotekoje buvo 10 pavadinimų N. Gogolio knygų

¹⁶ Lietuvių autoriams priskirtas ir Eduardas Volteris.

¹⁷ *Šventa mūsų viešpaties Jėzaus Kristaus evangelija ir Apaštalų darbai...* Kaune, 1906. VIII, 438, [1] p.

¹⁸ *Amerikiečių cirkas, arba Sorkes*. [Philadelphia, Pa.], 1908. 14, [1] p.

¹⁹ Tai galėjo būti šio laikraščio priedai.

kevičiai – Dobužinskių giminės pradininkai. Valerijonas Dobužinskis (žymaus dailininko Mstislavo Dobužinskio tėvas), manoma, turimos bibliotekos knygų sąrašą sudarė 1909 m. vasario–kovo mėnesiais. Knygų pavadinimai surašyti į paprastus sąsiuvinius (8 vnt.), sąsiuvinių viršeliai neišlikę, išskyrus vieną, ant kurio ranka užrašyta *Księgozbiór Januszkiewiczza* [8, 89]. Manytina, kad pirmo katalogo sąsiuvinio trūksta, nes knygų numeracija prasideda 128/3. Iš viso kataloge 660 įrašų [8, 96]. Įrašai kruopštūs – nurodyta ne tik knygos pavadinimas ir autorius, bet ir tomo ar dalies numeris, leidimo vieta, lapų skaičius. Dalis įrašų išbraukta. Prierašų ar paaiškinimų prie tokių perbraukimų nėra, taigi galima tik spėlioti, ar jos išbrauktos todėl, kad bibliotekoje jų neliko. Januškevičių–Dobužinskių bibliotekos knygų sąrašas rodo, kad specialios leidinių sistemos biblioteka neturėjo. Knygos ir periodiniai leidiniai buvo dedami greta. Susipažinus su bibliotekos knygų chronologija matyti, kad daugelis jų išleistos XIX a. viduryje ir antroje pusėje, išskyrus vieną kitą, išleistą 1804–1811 metais. Šis faktas leidžia manyti, kad biblioteką Valerijonas Dobužinskis komplektavo pats, o ne paveldėjo. Iš bibliotekos knygų sąrašo matyti, kad Januškevičiams–Dobužinskiams įdomiausias buvo istorinės tematikos knygos – bendroji istorija ir konkrečiai karalių Jadvygos, Jogailos, Zigmanto Vazos laikų detalės, taip pat diplomatija, filosofija. Bibliotekos savininkai skaitė Radvilų²⁰, Tiškevičių²¹ giminių, Vilniaus miesto istoriją²², domėjosi religine literatūra, komplektavo XIX a. perleistas istorines kronikas²³, dokumentų rinkinius²⁴, XVII a.²⁵, XVIII a.²⁶, XIX²⁷ a. istorikų darbus, antikios literatūra²⁸.

²⁰ *Archiwum domu Radziwiłłów*. Kraków, 1885. [2], XXIV, 295, [1] p.

²¹ TYSZKIEWICZ, Eustachy. *Groby rodziny Tyszkiewiczów*. Warszawa, 1873. [6], 111 p.

²² KRASZEWSKI, Józef Ignacy. *Wilno od początków jego do roku 1750*. Wilno, 1840–1842. T. 1–4.

²³ DŁUGOSZ, Jan. *Joannis Dlugossii senioris canonici cracoviensis opera omnia*. Cracoviae. 1863–1887. T. 1–6.

²⁴ PROCHASKA, Antoni. *Latopis litew: rozbiór krytyczny*. Lwów; Kraków: Księgarnia G. Gebethnera i Spółki, 1890. 58 p.; SKARGA, Piotr. *Kazania sejmowe, także wzywianie do pokuty obywatelów Korony Polskiej*. W Krakowie, 1857. XXXII, 160 p.

²⁵ KOJALAVIČIUS-VIJŪKAS, Albertas. *Ks. Wojciecha Wijuka Kojalowicza S. J. Herbarz rycerstwa W. X. Litewskiego tak zwany Compendium, czyli O klejnotach albo herbach, których familie stanu rycerskiego w prowincjach Wielkiego Xięstwa Litewskiego*. W Krakowie, 1897 (Kraków: w drukarni „Czasu” Fr. Kluczyckiego i Spółki). [4], IV, 527 p.

²⁶ LELEWEL, Joachim. *Cześć bałwochwalcza Sławian i Polski*. Poznań, 1857. 148 p.

²⁷ NARBUTT, Teodor. *Pomniki do dziejow litewskich : pod względem historycznym, dyplomatycznym, geograficznym, statystycznym, obyczajowym, archeograficznym i t.p. : z różnych rękopisów lub rzadkich wydań dziejopisów, tudzież dyplomatów i dalszych zabytków przeszłości odkrytych, w archiwach tajnych królewieckich, tudzież w archiwach ryskich i innych krajowych*. Wilno: Nakł. Rubena Rafałowicza, 1846. VI, 90, [1] p.

²⁸ HOMER. *Odyseja*. [Leidimo vieta ir data nenurodyta].

Kalbos požiūriu Dobužinskių bibliotekos pagrindą sudarė knygos lenkų ir rusų kalbomis, tačiau buvo knygų ir lotynų (5), prancūzų (7), vokiečių (11) kalbomis. Šiame sąrašą yra ir dvi lietuviškos knygos: *Naujas Lamentorius su abrozeleis* ir Motiejaus Pranciškaus Martynaičio *Gramatika, arba Spasabas išsimokinimo lenkiszkos kalbos*²⁹. Prie pirmosios knygelės yra priedas, kad ji be metų ir leidimo vietos (*bz. m. ir r. dr.*) str. 48 (*podarta*) [8, 90]. Ji galėjo būti vienos iš septynių šios knygelės laidų, atspausdintų 1895–1904 m. Tilžėje³⁰, o be antraštinio lapo todėl, kad tuo metu buvo tarp valdžios draudžiamųjų [15, 835–836].

Teologo, lietuvių kalbos tyrinėtojo kunigo Kazimiero Jauniaus (1948–1908) bibliotekos katalogas *Katalogus Librorum K. Jaunis* [1] sudarytas abėcėliniu principu. Tai paprastas, bet storas sąsiuvinis, specialiai suskirstytas lotyniškos abėcėlės raidėmis. Raidės skyriui knygos priskirtos pagal autorių arba pavadinimą, surašytos nesilaikant nei abėcėlinio, nei chronologinio principo. Katalogo sudarytojai įvedė dvi papildomas grafas. Kadangi jos neužvardytos, nustatyti jų paskirtį sunku. Antroje grafoje greičiausiai buvo rašomas knygos numeris (vieta lentynoje), nes numeriai nesikartoja, o didžiausias nurodytas numeris neviršija bendro knygų skaičiaus – 402. Net ir be didesnių tyrimų matyti, kad knygas į sąsiuvinį rašė keli (mažiausiai du) asmenys. Katalogo sudarytojai, matyt, nebuvo dideli bibliografinio aprašo žinovai, todėl pateikė tik autoriaus pavardę ir pirmąją vardo raidę, pavadinimą, neretai sutrumpintą³¹, leidimo vietą ir metus.

Knygų turinys rodo, kad K. Jaunius biblioteką rinko labai kryptingai – kalbotyra, rašto paminklai, istorija, XIX a. antros pusės mokslininkų darbai šiomis temomis. Negausi religinės literatūros dalis. K. Jauniaus biblioteka buvo įvairiakalbė. Didžiausią dalį sudaro leidiniai vokiečių kalba, daug knygų rusų (100), lenkų (46), lotynų (29) kalbomis, yra ir prancūzų (6), latvių (5), anglų (1) kalbomis. Leidinių lietuvių kalba aptariamoje bibliotekoje buvo 43. Tipologiškai tai buvo ne tik knygos, bet ir periodiniai leidiniai. Tarp lietuviškai rašančių knygų autorių, vertėjų ar sudarytojų yra Jonas Basanavičius, Teodoras Narbutas, Juozapas Arnulfas Giedraitis, Laurynas Ivinskis, S. Daukantas, Vincas Čeputis, Serafimas Laurynas Kušeliauskas, Silvestras Gimžauskas.

²⁹ V. Dobužinskio sudarytame sąrašė autorius ir pavadinimas parašytas pagal originalą: *Marciński Macij Franciszk.*

³⁰ Pirmoje *Naujo Lamentorius ...* laidoje buvo 48 lapai, taip kaip nurodė V. Dobužinskis.

³¹ Pvz. 1885 m. išleistas *Lietuvizskas Austros kalendorius ant metų 1886* pavadintas *Ausros kalendorius ant metų 1886*.

Tarp lietuvių, rašiusių ne lietuvių kalba, reikia paminėti Silvestrą Baltramaitį, A. Jušką. Svarbią vietą K. Jauniaus bibliotekoje užėmė lietuvių kalbos paminklai – Konstantino Sirvydo³², Pilypo Ruigio³³ darbai, lietuvių kalbos raštai ir liaudies dainos, parengti ir išleisti Rusijos mokslininkų E. Volterio³⁴, Vsevolodo Milerio ir Filipo Fortunatovo³⁵, vokiečių kalbininkų³⁶ darbai. Bibliotekos katalogas rodo, kad jos autorius turėjo ir lietuviškos periodinės spaudos – *Aušrą* (nr. 1, 2, 3), *Aušros kalendorių ant metu 1886*, *Lietuvišką kalendorių ant 1885 metu*, *Žinyčias kvartalinio laikraščio, paskirto apšviestiesiems lietuviams* (nr. 2, 4, 5).

K. Jauniaus bibliotekos katalogas pažymėtas antspaudu *Bibliotheca Alimnorum Seminarii Samogitiensis* (violetinio rašalo ovalinis antspaudas patvirtina spėjimus, kad šis dokumentas į Nacionalinę biblioteką pateko 1941 m. kartu su kitais Kauno metropolijos kunigų seminarijos dokumentų rinkiniais ir K. Jauniaus rankraščiais, iš kurių 1973 m. buvo suformuotas kalbininko dokumentų fondas).

Pateikta senųjų bibliotekų katalogų analizė rodo, kad jie gali būti svarbūs šaltiniai tyrinėjant įvairių šalies istorinių etapų, institucijų, organizacijų ar asmenų istorinį, kultūrinį palikimą, kultūrinę, informacinę komunikaciją, vienos ar kitos knygos paplitimą, populiarumą įvairaus lygio bibliotekose, konkretaus laikmečio bibliotekų katalogų sudarymo kultūrą ir tradicijas. Bibliotekų katalogai buvo sudaromi įvairiai – priklausomai nuo jų (bibliotekų) statuso. Asmeninių bibliotekų katalogus rašė patys jų savininkai ir formuotojai, tačiau tradicinė bibliotekų katalogų sudarymo logika dažniausiai buvo išlaikoma: rašoma knygos pavadinimas, kartais ir autorius, leidimo metai, kaina; eilės numeris dažniausiai reiškė vietą lentynoje. Institucinių bibliotekų katalogus ir inventorines

³² SIRVYDAS, Konstantinas. *Dictionarium trium lingvarum in usum studiosae iuventutis / auctore R. P. Constantino Szyrwid e Societate Jesu. Quinta editio recognita et aucta*. Vilnae: Typis Academicis Societatis Jesu, 1713. [4], 464 p.

³³ RUHIG, Philipp. *Littauischen-deutsches und deutsch-littauisches Lexicon. Königsberg dructis und veriegts J. H. Hartung*. 1747. [8], 192, 424 p.

³⁴ *Литовский катихизис Н. Даукиши: по изданию 1595 года, вновь перепечатанный и снабженный объяснениями Э. Вольтером*. Санктпетербург, 1886 (Санктпетербург: тип. Императорской академии наук). LXXXVI, 191 p.; „*Postilla catholica*“ Якуба Вуйка въ литовскомъ переводе Николая Даукиши перепечатанномъ подъ наблюдениемъ Ф. Ф. Фортунатова Э.А. Вольтеромъ. [Sankt Peterburgas], Вып. 1. 1904. [2], XIX, [1], 208 p.

³⁵ *Литовские народные песни, собранные Всев. Миллером и Ф. Fortunatovым*. Москва, 1873. 221 p.

³⁶ KURSCHAT, Friedrich. *Grammatik der littauischen Sprache : mit einer Karte des littauischen Sprachgebiets und einer Abhandlung über littauische Volkspoesie nebst Musikbeilage von 25 Dainosmelodien*. Halle, 1876. XXIV, 476 p.

knygas sudarydavo specialiai tam paskirti žmonės. Jie, nors ir nebuvo bibliotekininkystės specialistai ir ne visada įvertindavo pilnos informacijos apie knygą pateikimo svarbą, tačiau knygas jau klasifikavo pagal tematiką, aktualią institucijai – bibliotekos savininkei. Didelės bibliotekos naudojo specialios formos spausdintus katalogus. Tokios bibliotekos gyvavo ilgesnį laiką, todėl katalogai būdavo perrašomi, pildomi, jau nenaudojami katalogai bibliotekose saugomi kaip atskiri vienetai, kvalifikuojami kaip rankraščiai. Bibliotekų kataloguose užfiksuotos knygos – tai ir papildomas šaltinis lietuviškų knygų paplitimui, kartais net bibliografiniams faktams tyrinėti.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ARCHYVINIAI ŠALTINIAI

1. *Catalogus generalis Librorum Samogitiensis*, 1886. Lietuvos nacionalinė M. Mažvydo biblioteka, Retų knygų ir rankraščių skyrius (LNMB RKRS), F90-370.
2. *Catalogus Librorum K. Jaunis* (b. m.). LNMB RKRS. F23-65.
3. *Elenchus librorum Bibliothecae alumnorum Seminarii Samogitiensis annis 1906-adnumeratum*. LNMB RKRS, F90-372.
4. *Elenchus librorum thesauris Bibliothecae alumnorum Seminarii Samogitiensis annis 1887–1895 adnumeratum*. LNMB RKRS, F90-515.
5. *Elenchus librorum thesauris Bibliothecae alumnorum Seminarii Samogitiensis annis 1887–1898 adnumeratum*. LNMB RKRS, F90-371.
6. *Katalog Ksiąg Semynarium Dyecezalney ...*, 1831. LNMB RKRS, F90-368.
7. *Kauno Metropolijos kunigų seminarijos bibliotekos inventoriaus knyga*. D. 1–2, 1939. LNMB RKRS, F90-373.
8. *Księgozbiór Januskiewiczza w Wilnie*, 1909. LNMB RKRS, F30, ap.1. – 1842.
9. *Regestr Ksiąg Seminarium Zmudskiego Wornienskiego Znayduiących się w Bibliotece tegoż Seminarium...*, 1812. LNMB RKRS, F90-367.
10. *Voronežo at-kų kuopos inventoriaus knyga*, 1916–1917. LNMB RKRS, PR-639.
11. *Žemaičių Seminarijos bibliotekos Katalogas*, 1885. LNMB RKRS, F90-369.

LITERATŪRA

12. GENIENĖ, Zita. *Varnių kunigų seminarija*. Vilnius, 1999. 238, [1] p.
13. *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius, 1997. 413, [1] p.
14. *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A: Knygos lietuvių kalba. T. 1. 1547–1861. Vilnius, 1969. LXIII, 728 p.
15. *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A: Knygos lietuvių kalba. T. 2. 1861–1904. Kn. 1, A–P. Vilnius, 1985. 955, [3] p.

16. *Lietuvos TSR bibliografija*. Serija A: Knygos lietuvių kalba. T. 2. 1861–1904. Kn. 2, Vaizduojamasis menas. Afišos. Gaidos. Žemėlapiai, R–Ž. Vilnius, 1988. 852, [3] p.
17. NAVICKIENĖ, Aušra. *Besikeičianti knyga XIX amžiaus pirmosios pusės Lietuvoje*. Vilnius, 2010. 382, [2] p.

OLD LIBRARY MANUSCRIPT CATALOGUES IN MARTYNAS MAŽVYDAS NATIONAL LIBRARY OF LITHUANIA

JOLITA STEPONAITIENĖ

SUMMARY

Library catalogue or inventory book is one of the most important sources for exploring its stock development, collection creation strategy, content of documents. Catalogue contains a lot of information about content of collections, quality and quantity aspects, and enables reconstruction of libraries which had been closed, dispersed or damaged by various disasters. Catalogues of old, especially non-operating libraries can also play role of reflections of scientific, cultural, social life of certain historical period, sometimes even of witnesses of the whole epoch. This historical source is very important for history of book and library. Their analysis can fill gaps in research of cultural communication of certain periods.

Library catalogue is an information search system giving better orientation in the library to the reader, satisfaction of his informational needs and expectations. Exploring of library catalogue can be multiform depending on the subject and object of the exploration. Scientific researches of library catalogues are not popular; they are rather additional source of book history. The old catalogues give possibility to reconstruct traditions and culture of forming catalogues of that time, retrieve regulations and specifics of their forming. The article reveals content of catalogues of institutional, personal libraries of 19th-20th centuries preserved in the Rare Book and Manuscript Department of Martynas Mažvydas National Library of Lithuania, their provenance attributes and physical features, making emphasis on Lithuanian books in these libraries. These are catalogues or lists of books owned of Samogitian Seminary, Ateitininkai Chapter established by Lithuanians who moved to Voronezh (Russia) during the 1st World War, The Januškevičiai (progenitors of the Dobužinskiai family), explorer of Lithuanian language Kazimieras Jaunius. These catalogues were selected from library catalogues of the National Library, because the institutions and persons mentioned were important for Lithuanian history and culture.

Old library catalogues present evidence what important sources they can be for exploring of various historical stages of the country, historical and cultural heritage of various institutions, organizations or personalities, cultural and informational communication, distribution of a certain book, its popularity in libraries of various levels, culture and traditions of library catalogues forming during the certain time period.